

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра теорії та історії світової літератури**

КУРСОВА РОБОТА

з історії української літератури

на тему: «Феміністичні аспекти роману Євгенії Кононенко «Жертва забутого майстра»»

студентки групи СЛукр 03-20
педагогічного факультету романо-
германської та української філології,
спеціальності 014 Середня освіта,
спеціалізації 014.01 Українська мова
і література, освітньої програми
Українська мова і література,
англійська мова, зарубіжна література
Клименко Вікторії Вікторівни

Допущена до захисту

«___» _____ року

Науковий керівник –

професор Мариненко Ю. В.

Завідувач кафедри

_____
(підпис)

_____
(ПІБ)

Національна шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ЄКТС ____

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЄВГЕНІЯ КОНОНЕНКО ТА ОЦІНКА ЇЇ ТВОРЧОСТІ ПЕРЕДСТАВНИКАМИ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА	5
1.1. Творчість Євгенії Кононенко в контексті сучасної української прози	5
1.2. Жіночий світ сучасної української детективної прози	9
РОЗДІЛ 2. РОМАН ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО «ЖЕРТВА ЗАБУТОГО МАЙСТРА»: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ , ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС	15
2.1. Жанрово-стильова своєрідність роману	15
2.2. Феміністичний дискурс твору	19
ВИСНОВКИ	26
RESUME	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	28

ВСТУП

Актуальність дослідження. Впродовж останніх століть українська жіноча проза стає більш популярною, активізувалися феміністичні тенденції в українській літературі. Це проявилось у зміні стилю мислення, письма, мовлення та світобачення. Жіноча проза має індивідуальний та різнобарвний характер. У добробку багатьох письменників, які різноманітні за жанрами часто відображаються ідеї фемінізму. Але вагомий вплив тут займає жанр есе, який сприяє легітному та природньому обговорюванню різних тем. У своїй прозі письменниця звертає увагу на жінку та жіночі проблеми, а також проблеми сучасності з жіночого погляду. Тема фемінізму в есеїстиці Євгенії Кононенко малодосліджена та багатоаспектна, що робить цю тему актуальною для дослідження.

Цією проблематикою цікавилися велика кількість літературознавців, зокрема Н. Зборовська, М. Балаклицький, Л. Кайда, С. Павличко, С. де Бовуар та інші. М. Балаклицький уклав посібник, який висвітлює історіографію, теорію та історію жанру художньо-публіцистичного есе в зарубіжній критиці. Н. Зборовська створила довідник «Психоаналіз і літературознавство», де ґрунтовно описує розвиток літературної критики. Також, варто зазначити, що Н. Зборовська аналізувала творчість Є. Кононенко з феміністичних аспектів.

Об'єктами дослідження є роман Євгенії Кононенко: «Жертва забутого майстра».

Предметом дослідження є феміністичні аспекти роману Євгенії Кононенко «Жертва забутого майстра»

Мета роботи: дослідити феміністичну тематику в романі Євгенії Кононенко: «Жертва забутого майстра».

Завдання роботи:

1. Обґрунтування творчості Євгенії Кононенко;

2. Охарактеризувати феміністичну складову сучасної української детективної прози;
3. Проаналізувати жанрово-стильову своєрідність роману;
4. Дослідити феміністичний дискурс прози Євгенії Кононенко.

Методи дослідження:

Для досягнення мети були використані такі методи дослідження: герменевтичний, психологічний, історико-літературний.

Структура курсової роботи складається із вступу, двох розділів, висновку, резюме та списку використаної літератури. Загальний обсяг курсової роботи нараховує 28 сторінок. Список використаної літератури складається з 20 позицій.

РОЗДІЛ 1. ЄВГЕНІЯ КОНОНЕНКО ТА ОЦІНКА ЇЇ ТВОРЧОСТІ ПРЕДСТАВНИКАМИ СУЧАСНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

1.1. Творчість Євгенії Кононенко в контексті сучасної української прози

Українська література зазнала принципових змін у останні десятиліття. Ці зміни відображають новий характер, оскільки вони зламали тисячолітні традиції, і дали змогу розвивати власну творчу літературу, яка є самобутньою. Стало можливо переосмислити естетичні цінності, відмовитись від соцреалістичних норм, і відбулось засвоєння нових жанрово-стильових меж. Сучасна українська література вимагає від митців нового ставлення, тем, зображення дійсності та свіжих засобів вираження. Вчені розглядають ці зміни як постмодерн, який об'єднує провідні течії. Жіноча література, згідно з Рижковою, є неоднозначною категорією літературознавства, оскільки для її виділення використовуються переважно не жанрово-стильові чи ідейно-тематичні вимірювання, а мотивація за ознакою статі автора твору. Однак, вона також має свою специфіку, що дає змогу виділити її як відокремлений вищий ступінь розвитку зарубіжної та української літератури [17].

В українській літературі минулого століть було багато видатних жіночих постатей, серед яких Марко Вовчок, Ольга Кобилянська та Леся Українка найбільш визнані. Їх творчість допомогла не лише змінити стереотипне сприйняття жінок у суспільстві, але й розширити тематичний та жанровий спектр української літератури. Вони стали іконами не тільки української літератури, але й символами боротьби за рівність та права жінок у всьому світі.

Сучасна українська проза є особливою завдяки присутності багатьох талановитих письменників, які пишуть нові твори, що цікаві та доступні не лише українському читачеві, але й читачам з інших країн. Це свідчить про високу якість змісту їхніх творів, а також про те, що не всі вони обмежуються темами жіночої психології. Сьогодні у жіночій прозі можна знайти широку палітру ідей, тем та жанрів.

Однією із найцікавіших представниць сучасної української літератури та перекладачів – Євгенія Кононенко. Вона є відомою особистістю у галузі культури та мистецтва, авторкою лірики, оповідань, нарисів та наукових досліджень. Крім того, вона активно співпрацює з Національною спілкою письменників України та є науковим співробітником Українського культурологічного центру. Також Євгенія Кононенко є автором дитячих книг, перекладачем французької та англійської літератури, публікує новинні статті.

Проте справжньої слави Євгенія Кононенко здобула своєю прозою: оповідання, повісті та романи користуються великою популярністю у читачів. Її твори багато видавалися й увійшли до всіх антологій сучасної літератури в Україні та за її межами.

Творчість письменниці є визначною та має яскраве вираження інтелектуально-культурної спадщини нації, і звісно ж, є дуже важливою для формування сучасної української культури. Вже перші прозові твори свідчили про прихід самобутньої письменниці з оригінальним стилем. У її творах можна відчутти легкість та розкутість письма, динамічний розвиток сюжету та внутрішній аристократизм. Євгенія Кононенко піднімає проблеми, які хвилюють сучасну жінку, хоча жінка і є її головною темою, розкриваються й інші актуальні для сучасного суспільства проблеми. Це робить її твори досить помітним явищем у світовому масштабі.

Євгенія Кононенко отримала низку літературних нагород, премій, часописів та перемогла на різних книжкових форумах. Її книги посідали лідируючі місця в національному рейтингу "Книга року".

Дослідники зацікавлені в творчості Євгенії Кононенко, адже вона представляє новітній літературний простір, що спрямований на висвітлення жіночого світогляду, обміркування образів, загальних понять, символів, міфів та символів жіночих традицій у всьому світі.

У цьому контексті значно зріс інтерес до творчості Євгенії Кононенко, особливо жіночої літератури загалом. Це може свідчити про те, що дослідники почали більше уваги приділяти витокам літературних образів, глибше проникати

у свідомість авторів, виокремлювати загальнокультурні та індивідуальні елементи, які складають картину літературних творів.

Для творчості Євгенії Кононенко є важливим аналіз деталей не тільки для оцінки масштабності її творів з культурної перспективи, але й для визначення їхнього значення для національної та світової культури. Тому вивчення її творчості є актуальним. Один з ключових образів у творчості письменниці – це образ жінки, яка переживає зміни епохи, і символізує життєві перетворення, рух до нового та відмінного, зміну світогляду.

Творчість Євгенії Кононенко є досить різноманітною за жанрами. Вона охоплює поетичну збірку «Вальс першого снігу», значну кількість збірок оповідань про життя різних жінок від дівчини до бабусі («Колосальний сюжет», «Повії теж виходять заміж»), а також такі твори, як «Зустріч у Сан-Франциско», «Романи для нецілованих дівчат», «Кет», «Симбалайн», детективи, а також романи («Імітація», «Жертва забутого майстра»), есе. Хоча критики часто характеризують прозу письменниці як постмодерні детективи, сама авторка позиціонує романи як психологічні детективи.

Її ідейно-тематичні звучання також різноманітні: любов і пошук власної індивідуальності, внутрішній досвід жінки, її особистісний і професійний ріст, стосунки з чоловіком, теми зради, виховання, заробітку, батьків, дитяча тема. Також пострадянський побут, здобуття незалежності тощо.

Для Євгенії Кононенко сучасні жінки є яскравими прикладами героїв постмодерну, які живуть у часи великих змін. Жінка – це не просто мати, хранителька сімейного вогнища, це насамперед особистість, яка прагне задовольнити духовні потреби у саморозвитку та утвердженні, у розумінні та любові. У творчості письменниці виразно змальовано внутрішній світ слабкої, але в той же час сильної жінки, яка мусить виборювати власне існування та існування своєї родини, на тлі руїни Радянської імперії у війні «роздертої соціалістичної гамівної сорочки».

Сьогодні дослідження творчості Євгенії Кононенко є надзвичайно актуальним у контексті сучасної української літератури, адже письменниця має

різноманітний творчий доробок та є відомою представницею української літератури.

Дослідження певних аспектів її творчості займалися такі вчені, як А. Біла, Н. Веселовська, Н. Железняк, Н. Заверталюк, О. Забужко, Н. Зборовська, Т. Качак, Ю. Кушнерюк, С. Філоненко, І. Хижняк, Р. Харчук, Г. Шовкопляс та інші.

Варто звернути на дослідження Т. Качак з назвою «Художні особливості жіночої прози 80–90-х років ХХ ст.», яке є одним із найбільш досліджених праць, присвячених творчості Євгенії Кононенко. У своїй праці авторка аналізує творчість сучасних українських письменниць, зокрема Євгенії Кононенко, і досліджує рух та своєрідності формування жіночої прози як складової сучасної літератури. У результаті дослідження авторка окреслює основні риси та традиції характеротворення в жіночій прозі. Ця праця вкрай цікава та корисна для дослідження творчості не тільки Євгенії Кононенко, але й інших сучасних українських письменниць [3, 2].

Також науковиця Ю. Кушнерюк досліджує типологічні паралелі у творчості письменниці, їх особистісне моделювання героїв, а також рецепцію часових концептів. Ця практика є першим доповненням до досліджень творчості Євгенії Кононенко та інших сучасних українських письменниць і дає можливість краще зрозуміти специфіку стилю жіночої прози [13].

Монографія Г.-П. Рижкової «Українська «жіноча» проза 90-х рр. ХХ — початку ХХІ ст.: жанрово-нарративні моделі та лінгвопоетика» присвячено вивченню сучасної української літератури, яку творять жінки, в усіх аспектах: «з точки зору погляд на жанрову специфіку, дискурсивні моделі, лінгвостилістичні та лінгвокультурологічні особливості, нарративні стратегії, поетичні особливості» [17].

Дослідження проблеми жанрово-стильових та ідейно-тематичних основ творчості Євгенії Кононенко є надзвичайно важливим. Розкриття творчості Кононенко допоможе краще зрозуміти не тільки саму письменницю, але й сучасну українську прозу в цілому. Подальші дослідження можуть сприяти розвитку літературознавства, поглибленню знань про українську літературу та

виявленню нових напрямків у літературному процесі.

1.2. Жіночий світ сучасної української детективної прози

Сучасний літературний процес в Україні характеризується формуванням нової парадигми художньої свідомості, нових форм і структури творчості, яка відповідає європейській практиці. Однак, поняття «жіноча проза» залишається неоднозначним у літературознавстві, після використання мотивації за ознакою статусу авторського твору для визначення кола художніх текстів. У той же час «жіноча проза» має свою особливість, що дозволяє виділити цей напрямок літератури в окремий дискурс про розвиток української та світової літератури.

Існує думка, що «жіноча проза» — явище, яке виникло в епоху Відродження і певним чином розвинулося в XIX столітті. Але в той же час немає чіткої ознаки, оскільки список відомих письменниць включає романтиків, реалістів і авангардистів, автори не завжди люблять зображати жіночі переживання, а іноді героїня не в центрі їх уваги.

Незаперечним фактом є те, що сучасне українське жіноче письменство спирається на потужну традицію, представлену іменами Марка Вовчка, Олени Пчілки, Лесі Українки, Ольги Кобилянської, Олени Теліги, Ірини Вільде, Ліни Костенко та ін. Проте лише з періодом незалежної України вітчизняна жіноча проза стала трактуватися як літературне явище.

Слід зауважити, що феміністична критика в Україні сьогодні дуже розвинена завдяки творчості таких авторок, як В. Агеєва, Т. Гундорова, О. Забужко, Н. Зборовська, С. Павличко та інші, які використовують західні феміністські теорії. Вони переосмислюють класичну українську літературу з жіночої точки зору, змінюючи сучасний канон і визнавши значення творчості жінок-модерністів. Крім того, вони порушують питання відображення сексуальності в літературі.

Наталія Зборовська стверджує, що сучасне уявлення про жінку відхиляється від традиційного маскулінного погляду на неї і формується

жіночою самоідентифікацією та усвідомленням своєї ролі, що протистоїть стародавнім міфам патріархальної культури. Софія Павличко в своїй статті про жіночу творчість в сучасному українському письменстві, звертає увагу на нові жіночі голоси, які викликають стереотипи та формують нові уявлення про жіночу літературу. [16].

Євгенія Кононенко є відомою в літературних колах, і про неї часто пишуть в наукових статтях, інтернет-виданнях, газетах та журналах. Її творча спадщина відображає життя української інтелігенції 90-х років, західну культуру, погляди звичайних людей та долю сучасної української жінки. Також цікаво, що в творчості Кононенко поєднуються різноманітні літературні підходи та типи художнього мислення, що призвело до модифікаційних змін.

Володимир Габор у статті «Українська Франсуаза Саган» зазначає: «Письменниця дуже вміло показує стан людської розгубленості та беззахисності. Кононенку притаманна рідкісна в сучасній українській літературі риса – чесність перед самим собою. Адже головна мета цієї прози — не шокувати читача, а показати логіку людських стосунків і повсякденного життя. Дещо неправильно і патологічно, але завжди несподівано, відверто і загадково» [3]. Лариса Андрієвська у передмові до роману Кононенка «Імітація» пише, «це не те читання, яке можна, не замислюючись, використовувати замість снодійного, але, з іншого боку, і не те, про яке забуваєш. сон і їжа. Взагалі книжка читабельна, хоча згадувати якогось передбачуваного зразкового і культового персонажа якось незручно [8]. Також це питання розкрив Олександр Бойченко, у статті «Імітація зради: made in Ukraine» [2].

Отже, існують різні думки щодо творчості Євгенії Кононенко. Деякі літературознавці та журналісти вбачають у ній авторку, якій властивий синтез жанрів та стилі письма, але водночас підкреслюють надмірний "фемінізм" у її творах та вважають їх масовою літературою. Інші, навпаки, розглядають творчість Кононенко як інтелектуальну прозу.

Назва роману "Імітація" відображає особливий художній світ, що є фундаментом для розвитку сюжету. Він передає не просто копіювання або

наслідування, а вияв таланту від недосконалості. Просторово-часові зв'язки відбиваються в романі "Наслідування" вже на початку, коли головна героїня Мар'яна Хрипович перебуває на вокзалі та порівнює його з Саперною Слободою в Києві, що свідчить про критичний огляд її життя [8].

У романі "Зрада", подібно до "Імітації", характеристика жінки визначає настрої та тон роману, і від неї залежить, наскільки жахливими можуть бути події. Кононенко описує різних жінок, кожен випробовує у драматичних та трагічних ситуаціях, у відносинах з чоловіками, змінюючи запрограмовану роль. Головна героїня опиняється в центрі любовного трикутника, де дві сторони – людина, у яку вона закохана і колишній чоловік. Але її вибір не полягає в чоловіках. Мова йде про вибір себе, як незалежної людини, для благополуччя якої необхідно руйнувати стереотипи нав'язані суспільством.

Також у романі «Зрада» авторка за допомогою епізодів, ситуацій, конфліктних вузлів, теми вірності та зради демонструє значення вибору та маніфестує свою концепцію любові та кохання. Герой роздумує про свої стосунки з дружиною та описує свої почуття до неї як ніжність. Авторка акцентує на тому, що герой задовольняє свої сексуальні бажання з іншими жінками, але в той же час він прагне бути ніжним зі своєю дружиною. Катерина Рачко, інша жінка з його життя, є груба та дика. Авторка показує, що вибір вірної людини та прояв ніжності до неї є важливим для досягнення щастя в стосунках [7].

Почуття Дмитра до дружини Вероніки трактуються як кохання згідно з висловами психоаналітика. Коли він вживає слова "кохана жінка", він відчуває ніжність, розуміння і довіру до Вероніки, а не лише пристрасть, яка називається «апог». Для нього Вероніка є його коханою жінкою, так само як і їхня дочка. При цьому, як альтернатива суті його кохання, розкривається опис закоханого стану Вероніки у Женика, жінку, яка здобула свободу і стала самостійною. У роздумах Вероніки про Женика використовуються образні описи, що втілюють у собі всі переживання і екстази закоханості. Це показує, що любов може мати сенс, який виходить за рамки земних благ і не може бути вимірний [8].

Євгенія Кононенко приділяє особливу увагу інтимному світу героїв, і

фокусується на психоаналітичній проблемі особистого життя жінки; конфліктні ситуації будуються у свідомому чи неусвідомленому протиставленні мускулінності та фемінності. Це пов'язано з феміністичною концепцією «другої статті», яку підтримує письменниця і визначається терміном Ш. де Бовуар. Концепція акцентує увагу на екзистенційній свободі і незалежності жінки. А інтимні стосунки між чоловіком та жінкою представлені як опозиція об'єктності та суб'єктності. Патріархальний світ та його норми часто контрастують з вільністю та самовизначенням жінки.

В есе "Без мужика" авторка відмовляється від традиційно нав'язаних ролей, які були накладені на жінку, Вона прагне показати, що ці стереотипи обмежують повноцінний розвиток жіночої особистості. Авторка розкриває жіночу широчінь переважно в психологічній та емоційній сферах. Вона досліджує внутрішній світ, почуття, бажання та потреби, а також проблеми жінки, пов'язані зі статевими ролями та гендерними очікуваннями.

Збірка оповідань "Зустріч у Сан-Франциско" містить 12 творів, кожне з яких презентується як орнамент з розмитим переплетенням життя героїв. Авторка успішно охоплює різноманітні аспекти життя, такі як розлучення, фінансові труднощі, психічні проблеми чоловіків, складні взаємини з батьками або тещею, проблеми з підлітками, а також плітки. Життєві переживання героїв викладені просто і зрозуміло. Розповідь ведеться від першої особи, що дозволяє авторці бути присутнім у всіх подіях, бачити й чути все. Проте основну увагу приділяється персонажу, чію перспективу авторка найбільш висвітлює. Події розгортаються в кількох просторах одночасно: в сучасності, де відбувається надзвичайна подія, що тягне героя у простір спогадів. Занурюючись у спогади, героїня поглинається морем можливих варіантів і задумується «а що, якщо...». Це відображає всю слабкість жінки, яка звикла бути «хорошою», підкорюватись старшим і розумнішим, а потім протягом життя сумнівається у правильності своїх вчинків, зроблених у далекому минулому. У новелах Кононенко ця тенденція проявляється особливо яскраво: більшість проблем, що трапляються з героями, мають корінь саме у їхніх помилкових судженнях або недоречних діях,

які вони вважали правильними на основі своїх особистих передбачень, власного розуміння або підказок від своїх батьків та оточення. Це допомагає розбити ілюзії та позбутися рожевих окулярів. Однак, з іншого боку, на певному етапі проблеми героїв стають нудними, оскільки вони занадто часто повторюються, а «нещасливість» жінок може бути перебільшеною. Після прочитання оповідання "Гадюка", яке розповідає про дружній жіночий колектив, складається враження, що для кожної жінки покоління «за 40» одруження було найвищим щастям, а вийти заміж можна було лише внаслідок вагітності від обраного чоловіка.

Проза Євгенії Кононенко відзначається присутністю екзистенційних мотивів, актуалізацією міфологічних та ритуальних моделей. Для авторки світ людини і світ філософії є нерозривною єдністю, з якої випливають подив, захоплення, біль і смуток. Головною темою творчості Євгенії Кононенко є формування «жінки» на зламі тисячоліття, яка живе у патріархальному суспільстві і прагне до незалежності. В своїй філософії Кононенко вважає, що без мудрості в розумінні краси неможливо побачити всемогутнього Бога в найменшій рослині. Вона вбачає істину, правду, милосердя та миролюбність в природі, стані людини, створеному самою природою. Це становить основу філософських уявлень Кононенко та виражає тонкість духовних переживань. Письменниця пропагує загальнолюдські цінності. Вона намагається донести свою правду до світу і подолати депресію, відчай і духовну деструкцію, які присутні в сучасному суспільстві. Для Кононенко це означає полюбити життя таким, яким воно є насправді, і проголосити цінність, важливість кожного моменту. В її творчості можна відчути бажання розкрити глибинну істину про людську природу, про сутність буття, а також поставити питання про моральність, справедливість і роль жінки в суспільстві. Через свої твори вона спонукає читачів до роздумів про складні етичні проблеми та пошуку гармонії в світі.

Творчість Євгенії Кононенко справді відрізняється багатогранністю і своєрідністю. Вона не тільки пропагує загальнолюдські ідеали, але й активно досліджує і відображує топографічні особливості, а також соціальні та історичні

контексти. Топографічна прив'язка у творчості письменниці допомагає зануритися в реальне життя персонажів і розкрити їхні мотивації, почуття і психологічні становища. Через детальний опис місць подій і просторів, авторка дозволяє читачеві краще зрозуміти соціальну ситуацію та економічний розвиток України, особливості міського середовища та впливу цих факторів на життя персонажів. Зображення образу міста, зокрема Києва, є важливим елементом її творів. Це місто виступає не лише як декорація, але і як символічна основа для морально-етичних, ділових та особистих виборів героїв. Воно стає визначальним фактором у їхньому житті і розвитку сюжету. Таким чином, своєрідність творчості Євгенії Кононенко проявляються у вмінні досліджувати і передавати топографічні особливості, соціальні контексти та образи міста, що збагачує її прозу і дозволяє краще розкрити глибину переживань і думок персонажів.

Висновки до 1 розділу

Художня індивідуальність Євгенії Кононенко є багатогранною, і дослідження, спрямовані на виявлення сил, що формують її художню систему, є цікавим напрямом. У сучасній науці загальноприйнята думка про важливість відображення авторської індивідуальності. Продовження досліджень в цьому напрямку може призвести до створення окремого наукового напрямку, спрямованого на дослідження творчої індивідуальності самої авторки. Феміністичний дискурс може стати одним з напрямів досліджень, що розкриватимуть індивідуальність та особливості творчого письма Євгенії Кононенко. Феміністичний підхід дозволяє зосередитися на гендерних аспектах, аналізувати стосунки між статями, розкривати важливість жіночої перспективи та голосу в літературі.

РОЗДІЛ 2. РОМАН ЄВГЕНІЇ КОНОНЕНКО «ЖЕРТВА ЗАБУТОГО МАЙСТРА»: ЖАНРОВО-СТИЛЬОВА СВОЄРІДНІСТЬ, ФЕМІНІСТИЧНИЙ ДИСКУРС

2.1. Жанрово-стильова своєрідність роману

Інтермедіальні студії в літературознавстві – новий напрям, що розширює інтертекстуальний аналіз і зосереджується на взаємодії літературного тексту з іншими видами мистецтва. Цей напрям відкриває можливості для вивчення та аналізу впливу мистецтва на літературу, а також впровадження елементів інших мистецьких форм у літературні твори. Інтермедіальні студії наголошують на взаємодії та взаємовпливі різних видів мистецтва, таких як музика, живопис, театр, кіно з літературою. Вони розглядають способи і засоби, якими ці елементи інтегруються в літературний текст і впливають на його сприйняття та значення. Це дозволяє літературі стати місцем зустрічі і взаємодії різноманітних мистецьких форм, що збагачує літературний досвід і розширює можливості творчого вираження. Взаємодія між різними мистецькими формами в літературі може виявлятися через використання образних структур, характерних для інших видів мистецтва, або шляхом впровадження візуальних, звукових чи просторових елементів у літературний текст. Такий підхід дає змогу розглядати літературу в ширшому контексті, враховуючи її взаємозв'язки з іншими мистецькими формами [1].

Генологічні параметри роману-екфрасису включають можливість синхронного паралельного споглядання художнього твору або прослуховування музики під час читання художнього тексту. Це є ще однією характеристикою цього жанру, яка стала можливою завдяки технологічному прогресу. Під час читання роману, який базується на мотивах певного художнього твору, читач може одночасно знаходити та прослуховувати певний музичний твір в глобальній мережі, переглядати скульптуру чи репродукцію картини. Таким чином, симбіоз образотворчого, музичного, кінематографічного мистецтва та

літературного тексту стає більш цілісним, міцним і прозорим. У текстах характерною є єдина органічна семантична мова, що описує вербальні та невербальні враження від художнього твору, що створює своєрідну мову візуалізації тексту. Різноманітні типи пізнавального заглиблення у предмет мистецтва, яким насолоджуються або вивчають його герої роману, є характерними рисами роману-екфрасису.

Досліджуваний роман «Жертва забутого майстра» (2007 р.) Євгенії Кононенко пов'язаний з іменем Іоанна Георгія Пінзеля, одного з найвидатніших європейських скульпторів XVIII століття. Для українців відкриття цього митця відбулося в останні десятиліття, і його постать в історії українського мистецтва є важливим явищем як у контексті європейського, так і національного мистецтва. Незважаючи на те, що етнічна належність, місце і час народження Пінзеля залишаються невідомими, його творчість відображає унікальний синтез художніх традицій. Борис Возницький, герой України і лауреат премії імені Т. Шевченка, вивчав спадщину скульптора і зберіг понад 60 його творів. Він відзначив специфіку Пінзелевих робіт, особливий напружений драматизм і психологічну глибину характерів, які притаманні його скульптурним творам [15]. Автор дослідження «Миколай Потоцький, староста Канівський та його митці: архітектор Бернард Меретин та лицар Іоанн Георгій Пінзель» теж присвятив увагу специфіці творчості Пінзеля та його значенню в історії українського мистецтва.

У романі зустрічаються дві важливі складові: інтерпретація і відтворення образу скульптора та його шедеврів, а також синтез мистецтва, виражений через інтермедіальність. У цьому романі відображається не лише творчість і життєвий шлях митця, але й сильна зв'язок з художніми артефактами, що присутні в тексті через їхні описи та враження, які ними надихаються герої. Це дає підстави вважати цей твір художньо-екфразисним. Крім того, в романі присутні й детективні елементи, що додають йому додаткову напруженість та інтригу.

Взагалі, вже з самого початку відчувається детективна інтрига, що нагадує про себе. Головна героїня Маріанна займається розслідуванням історичних

таємниць і згадує, як разом з іншими героями шукала сліди скульптора Іоанна Георга Пінзеля в Львові. Екстравагантність роману виявляється відразу ж, коли читач знайомиться з персонажами через непряме порівняння: старий єврей, схожий на статую Мойсея Мікеланджело, зустрічає німецького солдата Річарда і вручає йому антикварний папір. Пізніше виявляється, що Річард був студентом, який захоплювався спогляданням скульптур, а його син Мішель має власний, не зовсім законний інтерес до творів Пінзеля. Сюжет роману пов'язаний з фірмою «Таємні бажання», що виконує таємні бажання клієнтів, і її власником є ексцентрична Карен Пепербаум. Цей персонаж називає Маріанну перекладачкою і пов'язує її з іменем скульптора Пінзеля. Ця назва робить Маріанну збентеженою, оскільки вона ще нічого не знає про цього майстра. Разом з Маріанною та Мішелем вона розпочинає відправлятися у подорож, відшукуючи сліди забутого майстра і розкриваючи його загадки.

Героїня знайшла інформацію, що *«Іоанн Георг Пінзель, скульптор другої половини XVIII століття... робив дерев'яні скульптури в храмах на території Львівщини й Тернопільщини... Його навіть іменують «українським Мікелянжело»... Щедрим меценатом і замовником Пінзеля був магнат Речі Посполитої граф Микола Потоцький...»*. Крім, досліджуваного питання, варто звернути увагу, що Євгенія Кононенко у романі порушує багато інших проблем минулого і сьогодення. А саме демонструє проблему культурного спадку, що відображається через творчість Пінзеля. Адже кожна людина, котра знає своє коріння відчуває себе краще, і тим більш якщо змогла побачити на власні очі чи доторкнутись до цих пам'яток культури. Незважаючи на це, багато з цих цінних об'єктів втрачені [12].

Важливим епізодом в романі є момент, коли Маріанна відвідує музей Пінзеля у Львові і вперше бачить його скульптури. Але крім вражень Маріанни, авторка дає нам побачити як сприймають те саме, люди різних світів, професій, знань: Мішеля Арбріє як поціновувача творчості майстра, Дарії Костюк як мистецтвознавця та Марії Хохлак як психіатра.

Саме експресивна образність творчості Пінзеля стає для Євгенії Кононенко приводом для власних автотематичних роздумів. Виникає логічне питання звідки йшов талант художника, і це питання постає під час розмови Маріанни з психоаналітиком Марією Гохлак розглядають фотографії скульптур. Цей епізод також допомагає читачеві уявити постать Пінзеля та отримати враження про його майстерність. Незважаючи на неідеальну якість світлин, вони все одно сильно вражають і показують, що вся творчість художника пронизана болем. Особливо вражаюча є скульптура «Єлизавети», яка зовні здається спокійною і збалансованою, але в її погляді є виразна образа, про яку вона не може говорити. Крім того, під час роздумів про долю скульптора та загадковий зниклий рукопис, головні герої разом з читачем доходять до сумного висновку, що талант часто залишається непоміченим. Хоча художника цінували, його справжнє розуміння не було досягнуте. Таким чином, через сприйняття скульптури Пінзеля та роздуми персонажів про творчий процес художника, авторка передає сильне враження від його мистецтва і підкреслює трагічний факт, що талант і його глибина часто залишаються незрозумілими. Це може бути через неповну сприйнятливність аудиторії до складності творчого вираження або відсутність повної згоди щодо інтерпретації художніх робіт. Іноді талановиті художники можуть бути недооцінені або неправильно розуміті у своєму житті, а їхнє справжнє значення виявляється лише після їхньої смерті [12].

Зауважимо, що психологічні за своєю суттю та функцією вирази в Євгенії Кононенко часто набувають чуттєвих ознак, оскільки орієнтовані на розкриття глибинного образно-символічного змісту твору [9, с. 52]. Наприклад, для Мішеля роботи Пінзеля мають сакральний, магічний сенс, а скульптурні фігури та матеріал, з якого вони виготовлені, важливі й неподільні: *«А це розп'яття... Це мертвий Христос. Його зроблено з мертвого дерева. І Вроцлавський Христос мертвий. Пінзель шукав живе дерево для воскреслого Христа»* [12]. Маріанні таке ставлення до скульптур як до релігійних святинь видається дещо дивним: *«І справа не в сльозах на очах, адже те, що хлопець дуже вразливий і, здається, не обманюється, я вже тоді добре усвідомлювала. І не в тому, що він став*

навколишки перед Жертвою Авраама, зрештою, він справжній екзальтований католик, дивним чином зберігся в сьогоднішній абсолютно антиклерикальній Франції» [12]. Проте пізніше вона приходиться до цікавого висновку: «Дерев'яні фігури фіксуються в ті моменти життя, коли забувається плоть, коли навіть драпірування передає духовне піднесення» [12].

Евгенія Кононенко розкриває вплив творів Івана Георга Пінзеля на долю його героїв, які знаходять натхнення у його скульптурах. Головна героїня Маріанна зізнається, що саме Пінзель і Мішель стали джерелом її зацікавленості великим світом та одночасною рушійною силою її неспокою. Мішель Арбріє, який насправді є скульптором Мікаелем Готтесльойгнером, шукає Пінзеля, але насправді він шукає себе. Ця паралель між героями роману відображає проблему самоідентифікації митця, його творчої самостійності та взаємодії з мистецтвом. Авторка також використовує способи сприйняття скульптур, зображених на фотографіях з різних ракурсів, для розкриття цієї смислової паралелі. Залежно від ракурсу зйомки, скульптури набувають різних виразів і емоцій, вони можуть плакати, сміятися, радіти, нудьгувати, дивитися піднесено або іронічно оцінювати оточуючих. Тобто, у романі «Жертва забутого майстра» можна спостерігати не лише синтез скульптури й літератури, але також взаємодію літератури та мистецтва фотографії, що розширює способи сприйняття творів мистецтва та розкриває багатогранність образів та їх смислове наповнення.

2.2. Феміністичний дискурс твору

У літературі, створеній жінками, були періоди, коли вона займала позицію субкультурної літератури і переживала етапи свого становлення. Аналогічні етапи можна спостерігати й у літературі національних меншин, які проходять етапи наслідування, інтернаціоналізації, протесту та захисту своїх прав. Американська дослідниця Елейн Шовальтер використала термін «гінокритицизм» і виділила три основні фази розвитку феміної літератури: фемінну, феміністичну та фемінну [19]. У статті "Феміністична критика у пуці"

(1981) пропонуються чотири моделі гінокритики: біологічна, лінгвістична, психоаналітична та культурологічна [19]. Феміністична критика, зазвичай, має емпіричний характер і зосереджена на розгляді жінки як читачки чоловічих текстів. Гінокритика же зосереджується на постаті письменниці. Проте, Керолайн Гейлбрун і Кетрін Стімпсон зазначають, що обидва напрямки – феміністична критика та гінокритика – мають свою важливість. Вони порівнюють їх зі Старим і Новим Заповітами, зауважуючи, що обидва напрямки потрібні, оскільки лише шляхом об'єднання цих ідеологій можна досягти прогресу і звільнити жінку від «жіночого рабства» та сприяти розвитку гуманізму. Таким чином, фемінна література проходить кілька фаз розвитку, і гінокритика, яка зосереджується на постаті письменниці, є важливим аспектом аналізу літератури. Цей підхід дозволяє вивчати творчість жінок-письменниць з урахуванням їхнього гендерного досвіду, особистих переживань та світогляду [20].

Образ головної героїні в романі «Жертва забутого майстра» дійсно відображає певні характеристики, які можна зустріти в інших творах письменниці. Головна героїня є освіченою, самотньою жінкою з досвідом, яка самостійно виховує сина. Вона втомилася від незвичної ролі, яку їй відводить суспільство, як голові родини, і відчувається позбавленою можливості отримати підтримку та співчуття від колишнього чоловіка, письменника, хоча і в стосунках з ним у неї була роль жінки-матері. Цей образ героїні відображає певні гендерні проблеми, з якими стикаються багато жінок у реальному житті. Вона висловлює бажання мати партнера, на якого можна покластися, але водночас вона виявляється сильною та незалежною особистістю, здатною самостійно вирішувати свої проблеми. Образ героїні є реакцією на стереотипи та соціальні очікування, що висувуються до жінок у суспільстві. Він показує прагнення до самоствердження, бажання мати рівноправне партнерство та здатність бути незалежною від стандартних ролей. Сприяє розкриттю складних гендерних питань і може заохочувати читачів задуматися про рівноправність та визначення власного місця у світі, незалежно від соціальних стереотипів.

Також Євгенія Кононенко розкриває тему фінансових проблем, а саме відсутності потрібної матеріальної підтримки головної героїні, Лесі Красовської. Ця неповна жіноча реалізація та відчуття втоми від ролі жінки-голови родини спонукають її прийняти доволі дивну вакансію, яка обіцяє роботу для неординарних жінок. Вибір Лесі зайнятися такою роботою вимагав великих внутрішніх зусиль, і це є важливим аспектом, її здатність побороти внутрішні бар'єри та перебороти страхи, що пов'язані з невизначеністю та ризиком. Вона знаходить сили перейти від «старого радянського ставлення» до нових можливостей та перспектив. Психологічна модель гінокритики вказує на важливість колективного досвіду у зміні свідомості та позицій героїні. В даному випадку, робота, яку знаходить Леся, дозволяє їй допомагати іноземцям реалізувати їхні бажання, але без інтимної складової. Це є своєрідним кроком у її самореалізації та пошуку індивідуального щастя та задоволення. Отже, образ героїні відображає багатогранну жіночу психологію та проблеми, пов'язані з роллю жінки у суспільстві. Слугує прикладом для багатьох жінок, які стикаються з подібними проблемами, підкреслює важливість самостійності, віри у себе та готовності до змін, і можливість бути успішною і задоволеною не лише в ролі матері чи господині, але й у сфері професійного самовираження.

Їй залишалось лише надати підтримку та необхідну інформацію окремим особам, наприклад режисеру-любителю зі Швеції, який знімає небюджетний фільм у промислових зонах України, чи нащадкам іммігрантів із колишніх соціалістичних країн, які шукають хоча б трохи відколоти від своїх коренів. У перервах між роботою над «Таємним бажанням» Леся відверто нудьгує, адже заробляння грошей на перекладах, «до яких вона вже давно зневажила», здається їй марною тратою часу порівняно з пригодами Маріанни, і це якраз псевдонім жінка отримала в агентстві [12]. Маріанна – своєрідне alter ego, життя якої набагато цікавіше Лесиних сірих буднів, тому жінка виконує накази від француза, який згодом виявляється німцем, Мішеля Арбріє, з яким вона намагається розкрити таємниці. таємничий скульптор Ян Георг Пінзель. В результаті внутрішня нестабільність і тривога, що з'явилися після циклу

пережитих інцидентів з Мішелем, які змусили Лесею піти по допомогою до психолога. Роман "Жертва забутого майстра" Євгенії Кононенко дійсно прослідковує внутрішню нестабільність і тривогу головної героїні, Лесі Красовської. Події, які вона переживає, залишають незавершеними діями і ефектом Зейгарніка, що викликає в неї тривогу та незадоволеність. Цей ефект відіграє важливу роль в психології, оскільки незавершені справи і переживання можуть тривожити і залишатися в підсвідомості, спонукаючи особу до пошуку вирішення. Вона звертається до психолога, щоб допомогти собі розібратися зі своїми проблемами і неврівноваженістю. Цей внутрішній конфлікт і пошук розв'язання можуть бути сприйняті як відвертий лист, в якому Леся-Маріанна описує свою проблему, сподіваючись знайти спосіб вийти з неї. Також у романі відображається феміністична складова, присутня через вихід героїні з патріархальної структури і її бажання бути самостійною. Леся відмовляється від стереотипних ролей, які чекають на неї у суспільстві, і вибирає новий шлях для самореалізації. Це можна розглядати як акт бунту проти традиційних гендерних очікувань [5]. Але важливо зазначити, що Леся не стає радикальною феміністкою у традиційному розумінні. Вона все ще мріє про партнера, який надасть їй турботу, стабільність і забезпечення. Бажання мати поруч чоловіка з "шляхетною сивиною" може свідчити про її потребу в підтримці та безпеки, що часто асоціюється з традиційними ролями гендерів. Отже, у романі Євгенії Кононенко відображаються складність і розбіжності внутрішнього світу головної героїні, її прагнення до самостійності та бажання знайти партнера, який забезпечить їй емоційну підтримку. Це надає образу Лесі Красовської багатогранність та реалістичність, а також показує, що феміністичний шлях може бути різним для різних жінок, залежно від їхніх індивідуальних потреб і цінностей.

Дослідження роману з позицій біологічної та психоаналітичної гінокритики дійсно може відкрити додаткові аспекти та символіку, яка присутня у тексті. Фізична близькість між Лесею (Маріанною) і Мішелем може мати свої біологічні та емоційні відтінки, які можна проаналізувати з цих поглядів. Жіночий роман, зокрема в базовому розумінні, може бути орієнтованим на

традиційні чесноти та пуристичний у своєму підході. У романі Євгенії Кононенко відображено, що для героїні важлива не лише фізична близькість, а й духовна співпраця та емоційна прив'язаність. Леся відчуває певну духовну зв'язаність з Мішелем, незважаючи на їхні формальні відносини. Це може пояснюватися тим, що творчі люди, такі як Мішель, мають потребу задовольнити свої духовні цінності, а досвідчені жінки, як Леся (Маріанна), можуть бути сприйнятливими до таких потреб і допомогти їх задоволенню [4]. Важливо враховувати, що це лише один інтерпретаційний ракурс, і в романі можуть бути інші можливі тлумачення. Аналізуючи літературні твори, відбувається пошук різних шарів значень та символіки, які можуть розширити наше розуміння твору та глибше проникнути в мотиви та емоції персонажів.

Роман "Жертва забутого майстра" дійсно можна розглядати як приклад детективного жанру, але з використанням деяких запозичень з канонічного детективу. Він має деякі спільні елементи з типовою сюжетною структурою детективного жанру, такі як повідомлення про злочин, розслідування, розкриття злочину та опис методу пошуку. Проте, роман також включає містичні елементи, які надають йому своєрідність. Експозиція роману включає ретроспективну розповідь про воєнні події, яка пояснює, як зошит потрапив до рук німецького солдата. Процес розслідування теж відрізняється від типового детективного сюжету, оскільки містить містичні елементи, такі як сни, передчуття та незвичайна поява та зникнення осіб, які допомагають у розслідуванні. Однак розкриття таємниці у романі залишається незавершеним. Знайдений трактат Пінзеля не дає відповідей на всі питання, і це створює ефект незавершеної дії в кінці роману. Читач залишається з численними нерозкритими аспектами, такими як справжні мотиви Мішеля у пошуках рукопису, особиста трагедія скульптора та майбутні стосунки Лесі (Маріанни) та Мішеля. Відсутність типового «хепі-енду» та відкритий фінал спонукають до роздумів. Слово «жертва» у назві роману «Жертва забутого майстра» має символічне значення. Воно вказує на те, що в історії присутній певний акт жертвності або жертвопринесення. Це може стосуватися як фізичної жертви, так і метафоричної, психологічної жертви, яку

герої роману несуть через свої вчинки, почуття та взаємовідносини. Символічне значення слова "жертва" може вказувати на пожертвування чимось цінним або важливим в ім'я виявлення таємниці, розкриття правди або досягнення мети. Така жертва може відбуватися на різних рівнях: фізичному, емоційному або духовному. Загальний контекст назви роману може вказувати на те, що головні герої роману стають жертвами своїх власних пошуків, внутрішніх боротьби і трагедій. Вони жертвують своїм спокоєм, стабільністю і рутинним життям, щоб розкрити таємницю і знайти відповіді на свої питання. Таким чином, назва «Жертва забутого майстра» має символічне значення і вказує на присутність жертви і жертвності у житті героїв роману, пов'язану з таємницею, детективним сюжетом та їх внутрішніми пошуками.

Опрацювання нової методологічної бази для дослідження жіночого письма і детективного жанру з позиції неофеміністичної критики є цікавою та важливою ініціативою, що дозволить розширити розуміння інтерпретації жіночих текстів і детективного жанру взагалі. Враховуючи роль жінок як авторок текстів, такий підхід дозволить зосередитися на жіночих перспективах, досліджувати творчість жінок та їхню внесок у літературну сферу, включаючи детективний жанр. Неофеміністична критика може допомогти розкрити унікальність жіночого письма, його специфіку, виявити та просунути жіночі теми, проблематику та персонажів у детективних творах. Вона може звернути увагу на відмінності в описі стосунків між героїнями, в поданні емоційного досвіду та відображенні жіночого бачення справи у порівнянні з традиційними чоловічими підходами. Це може сприяти створенню простору для жіночих голосів, аналізу статевих стереотипів, осмисленню гендерної проблематики та пошуку нових способів представлення жінок у літературі. Такий підхід може сприяти розширенню літературних теорій і моделей, зокрема у сфері детективного жанру, і створити основу для більш комплексного та різноманітного розуміння літератури, яка відображає жіночий досвід і проблематику.

Висновки до 2 розділу

Аналіз прикладів з роману Євгенії Кононенко підтверджує, що роман-екфразис спрямований на імітацію процесу споглядання витвору мистецтва для читача. Автор використовує описові фрагменти з міметичним характером, алюзії на конкретні мистецькі артефакти та спеціальну лексику з візуальною модальністю, щоб звернути наше уявлення до зорового сприйняття. У цьому романі не притаманне поняття "хепі-енду", яке є характерним для більшості жіночих романів. Фінал частково відкритий і після прочитання спонукає до роздумів. Такий підхід робить роман більш складним і викликає потребу відповідати на питання, що залишилися невирішеними. Заголовок роману – «Жертва забутого майстра» відповідає детективному жанру, оскільки містить таємницю та асоціації з злочином. Однак слово «жертва» у романі має символічне значення, воно не означає безпосередню фізичну жертву, а використовується для передачі більш глибокого психологічного аспекту. Таким чином, роман Євгенії Кононенко поєднує елементи роману-екфразису, детективного жанру та символічного підходу, створюючи унікальну художню творчість, яка спонукає читача до активного сприйняття та роздумів.

ВИСНОВКИ

Сучасний літературний процес відображає різноманіття мистецьких жанрів, течій та дискурсів. Один із жанрів, який набуває особливої актуальності і свободи у формі і змісті – есе. Есе вважається граничним жанром, оскільки його теоретичне визначення ще не є цілісним. Однак, ця невизначеність сама по собі стала сприятливою для його актуалізації, оскільки вона дає авторам свободу форми і змісту, а також можливість виражати свою особистість та парадоксальність думок.

У романі-екфразисі «Жертва забутого майстра» Євгенії Кононенко використовується прийом, що імітує процес споглядання художнього твору для читача. Авторка звертається до зорової уяви реципієнта через описові фрагменти міметичного характеру, алюзії на конкретні художні артефакти та спеціальну лексику з візуальною модальністю. Це дає можливість словесно візуалізувати художній твір, що стає провідною властивістю жанру роману-екфразису. Роль певного об'єкта культурної спадщини у моделюванні змісту та структури твору є істотною. Екфразис може виконувати кілька функцій, таких як описова, експресивна, характеротворча, герменевтична, естетична тощо. Цей різновид роману відображає сучасний літературний процес, що відбувається у мистецтві XXI століття, де відбувається перехід між різними видами мистецтва та створення нових форм роману на основі змішаного типу.

Отже, роман-екфразис, представлений у творі "Жертва забутого майстра" Євгенії Кононенко, є прикладом сучасного літературного жанру, який поєднує художню творчість та рефлексію над культурною спадщиною. Використання екфразису дозволяє авторці передати візуальні образи, звернути увагу на деталі та особливості художнього твору, а також створити атмосферу споглядання і відчуття присутності перед ним. Це дає читачеві можливість сприймати твір як синтез мистецтва та літератури. Роман-екфразис може виконувати різні функції, що залежать від авторських намірів і контексту твору, і сприяє розширенню традиційних жанрових рамок.

RESUME

The objects of the study are Yevgenia Kononenko's novel: "The Victim of the Forgotten Master".

The subject of the study is Feminist aspects of Evgenia Kononenko's novel "The Victim of the Forgotten Master"

The purpose of the work: to investigate the feminist theme in Evgenia Kononenko's novel: "The Victim of the Forgotten Master".

Job tasks:

1. Justification of Yevgenia Kononenko's creativity;
2. To characterize the feminist component of modern Ukrainian detective prose;
3. To analyze the novel's genre-stylistic originality;
4. To study the feminist discourse of Yevgenia Kononenko's prose.

Research methods:

The coursework was written with the help of hermeneutic, psychological and historical-literary methods, using the method of the theoretical level.

In the first chapter: the work of Evgenia Kononenko is argued from the point of view of representatives of modern literary studies. The feminist component and other themes of Yevgenia Kononenko's work are considered.

In the second chapter: the genre specificity of the novel "Victim of the Forgotten Master" is analyzed, the interaction between art and literature is considered through the prism of intermediality, and the feminist aspect of the novel is explored.

Key words: prose, intermediality, sculpture, feminism, discourse, genre originality, ekphrasis novel, image of a woman and modern literature.